

SEMNIFICAȚIA UNUI MIC COMPLEX ARHEOLOGIC DIN AȘEZAREA DACICĂ DE LA DUMBRAVA

(com. Ciurea, jud. Iași)

SILVIU SANIE, ȘEIVA SANIE

Cercetările arheologice desfășurate în așezarea dacică de la Dumbrava au adus unele elemente noi, utile reconstituirii aspectelor referitoare la problema locuirii dacice în zona de la răsărit de Siret¹.

Prin fibulele de bronz și de fier, câteva figurine, amfore etc., reîntâlnite în ultimele niveleuri, ale epocii dacice clasice, la Poiana, Tinosul, Bîlca Doamnei așezarea de la Dumbrava are bine datat unul din cele două niveluri ale sale și în secolul I e.n.

Au fost cercetate pînă în prezent 27 de locuințe, 45 de gropi a) de provizii; b) pentru depunerea resturilor menajere; c) de cult) și 10 morminte de incinerare. Situată la o distanță destul de mare de drumurile de acces, în plin teren arabil, necropoia n-a putut fi deocamdată decît parțial cercetată, explorarea ei integrală implicînd scoaterea temporară din circuitul agricol a unei suprafețe ceva mai mari.

Complexul care-l prezentăm a fost descoperit, în așezare, în secțiunea S III-70, secțiune care, lărgită prin două case, a permis cercetarea unei locuințe de suprafață L2S-70, în mare parte distrusă și a unui bordei — Bd. 1-70. De la adîncimea de 0,80 m a apărut conturul aproape circular al unei gropi, ușor turtit pe latura vestică asemănător formei comune a vetrelor din locuințe, avînd diametrul maxim de 0,96 m. (Fig. 1).

În groapă au fost găsite pînă la — 1,10 m bucăți de vatră, fragmente de chirpici, ceramică lucrată cu mîna și la roată, puține forme întregibile cu oarecare siguranță și mai ales, pe jumătatea vestică, oase, două aranjate în forma literei X, (Fig. 2 și 3).

Din fragmentele ceramice găsite au putut fi restaurate două recipiente *lucrate cu mîna*: 1. vas cu pereții drepti, rotunjit către bază, lucrat din pastă de culoare brună, păstrat în proporție de 40% (în. 7,6 cm; d. gură 9,6 cm; d. fund 6,5 cm), formă rară în complexele dacice (Fig. 4/1) și o cătuic (Fig. 4/3) lucrată din același tip de pastă cu vasul precedent avînd marginea evazată, fundul plat, toarta ruptă (în. 5,2 cm; d. gură 10,8 cm; d. fund 7 cm) și o strachină lucrată la roată (Fig. 4/2). Fragmentele neîntregibile au aparținut unor vase cu butoni și brîu alveolar lucrate cu mîna și unor căni și străchini lucrate la roată.

Acest mic complex ar fi rămas între descoperirile relativ comune, căci pe latura vestică a așezării au mai fost găsite cîteva gropi în care erau depuse bucăți de vatră, fragmente ceramice și foarte puține oase considerate de noi gropi de cult², dacă, cel care a făcut analiza resturilor faunistice din așezarea dacică de la Dumbrava, conf. dr. Sergiu Haimovici, nu ne-ar fi anunțat prezența surprinzătoare în materialul osteologic al Gr. 1—70, a oaselor de om și de cal.

Cele patru oase umane sînt: un peroneu drept, un peroneu stîng, un femur stîng și o tibie dreaptă și provin de la doi indivizi de statură mică. Oasele de

¹ Principalele rezultate ale săpăturilor arheologice, pînă în anul 1973, au fost prezentate în articolul: S. Sanie, Ș. Sanie, *Cercetările arheologice de la Dumbrava (com. Ciurea, jud. Iași)*, Cercetări istorice, S.N., IV, 1973, p. 61—92.

² *Ibidem*, p. 69; M. Ignat, *Vestigiiile geto-dacice de la Zvoriștea și semnificația lor*, Suceava, X, 1983, p. 384—387.

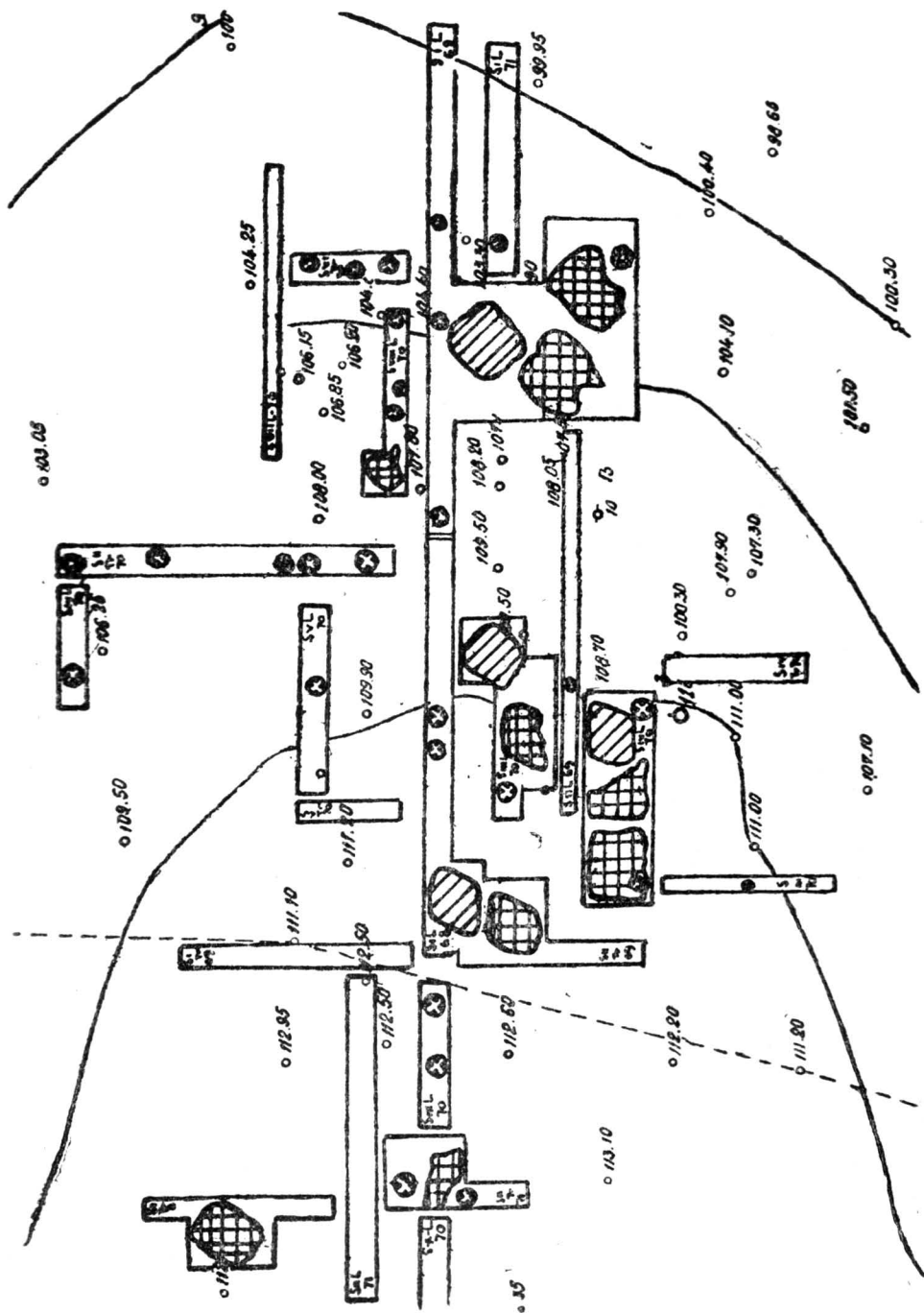

Fig. 1. Segment din planul general al săpăturilor arheologice de la Dumbrava.

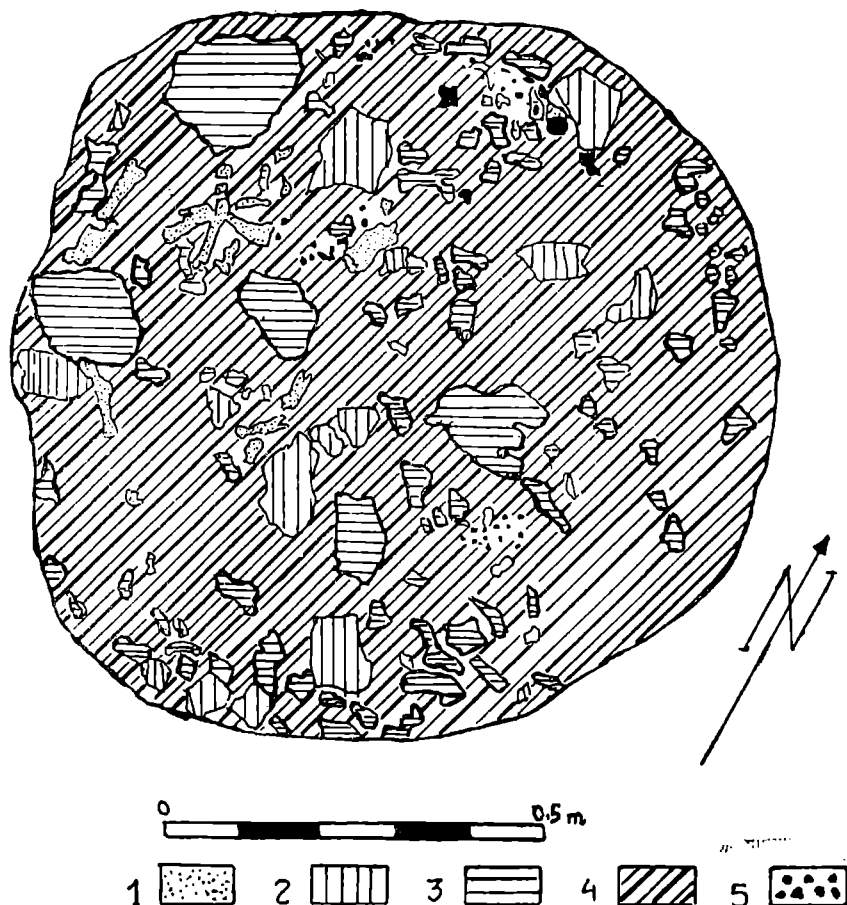

Fig. 2. Groapa 1 din S III L — 70. 1 — oase ; 2 — ceramică ; 3 — bucăți de vatră ; 4 — lut galben ; 5 — cărbune.

cal, metapodale și falanga III, extremități ale membrilor posterioare au aparținut unui cal tânăr³. Oasele nu prezintă urma unei arderi.

Pînă în prezent erau cunoscute din așezări sau necropole geto-dacice complexe în care au fost găsiți cai întregi⁴ sau părți din cai⁵ în gropi fără alt inventar; părți de cai depuse împreună cu fragmente ceramice⁶. Cai sau părți din cai ca ofrande funerare sînt adeseori atestați la geto-daci ca și în alte zone ale lumii⁷.

³ S. Haimovici, *Observații cu privire la resturile osoase găsite într-un complex cu materiale dacice (sec. I—II e.n.) de la Dumbrava (com. Ciurea, jud. Iași), Cercetări istorice, S.N., XIII—XIV, 1983—1984, p. 137—143.*

⁴ A. D. Alexandrescu, *Tombes de chevaux et pièces du harnais dans la nécropole gète de Zimniceu, Dacia, S.N., 1—2, 1983, p. 67—68.*

⁵ *Ibidem.*

⁶ C. Stoica, *Observations sur certains pratiques rituelles constatées dans l'établissement de Cătușu (dép. de Dimbovița), Thraco-Dacica, V, 1984, p. 138—144.*

⁷ L. Maltén, *Das Pferd im Totenglauben, Jahrbuch des Kaiserlich Deutschen Archäologischen Instituts, XXIX, 1914, 4, p. 179—256*; Al. Vulpe și E. Popescu, *Une contribution archéologique à l'étude de la religion des Gêto-Daces, Thraco-Dacica, 1, 1976, p. 217—227.*

Calului, încălecat și vehicolu', nava și destinul, deci inseparabil de om, considerat animal al tenebrelor și puterilor magice, mai ales, dar nu exclusiv în stepele Asiei Centrale, i se atribuiau între alte funcții și cea psihopompă. Cândva, sacrificiul calului defunctului era obișnuit, caracteristic civilizațiilor primitive ale Asiei.

Ce se urmărea prin această asociere *om-cal*? Pentru a da un răspuns acestei întrebări se impun a fi reamintite cel puțin câteva din accepțiunile simbolice ale calului. Ele sînt deosebit de numeroase astfel că, doar șarpele poate concura acest simbolism al unui animal considerat a fi prezent în toate cele trei medii, purtător al vieții cît și al morții.

Dar, de foarte multă vreme, s-a remarcat o răspîndire cu mult mai însemnată. Figurile hipomorfe abundă în anturajul lui Dionysos, al Magnei Mater, în cortegiile dionisiace întîlnim asemenea asocieri de oameni-cai, centauri etc. Inițial htonian, calul a devenit treptat uranian, caili fiind considerați cei care trag „carul Soarelui”, animale consacrate Soarelui.

Fig. 3. Groapa I din S III L — 70.

De la civilizațiile străvechi la Căii Apocalipsului, cu unele indicații de număr, culoare, grupare, fantezia umană i-a asociat celor mai importante momente ale vieții și a trecerii în neființă. Multiplele semnificații ale calului în magia și religiile indoeuropenilor în general și cea a tracilor este confirmată și de prezența remarcabilă a calului în plastica și tereutica getică, mai apoi, în cultele de sorginte carpato-ponto-danubiană, în dăinuiri.

Faptul că la Dumbrava au fost găsite și materiale sarmatice, ceramică lucrată cu mîna, forme tipice, nu îndreptățește așadar atribuirea acestui complex cu mare probabilitate, elementelor sarmatice.

Această alăturare a unor părți din picioarele de cal și de oameni are desigur în scop magic care-l putem doar presupune în lipsa unor complexe identice sau cel puțin al unor situații asemănătoare.

Rămîn ipotetice aspectele referitoare la persoanele sacrificate. Au fost ei prizonieri sau localnici? Decedați din care înainte de incinerare au fost tăiate amintitele părți a membrelor inferioare și depuse în groapă iar restul corpului dus la *ustrinum*? Pînă în prezent mormintele cercetate sînt toate de incinerare cu foarte puține resturi ale cremății și inventar modest.

Această asociere a unor părți din membrele inferioare de la doi indivizi și a unor părți din membrele posterioare ale unui cal, împreună cu bucățile de vatră și ceramica aparțin indiscutabil unui complex cu destinație magică care se impune a fi stabilită. Alăturarea bucăților de vatră pentru un animal care semnifică și focul, întîlnit în ornamentica „cățelilor de vatră”, imaginat a purta marele atelaj al Soarelui, apare normală.

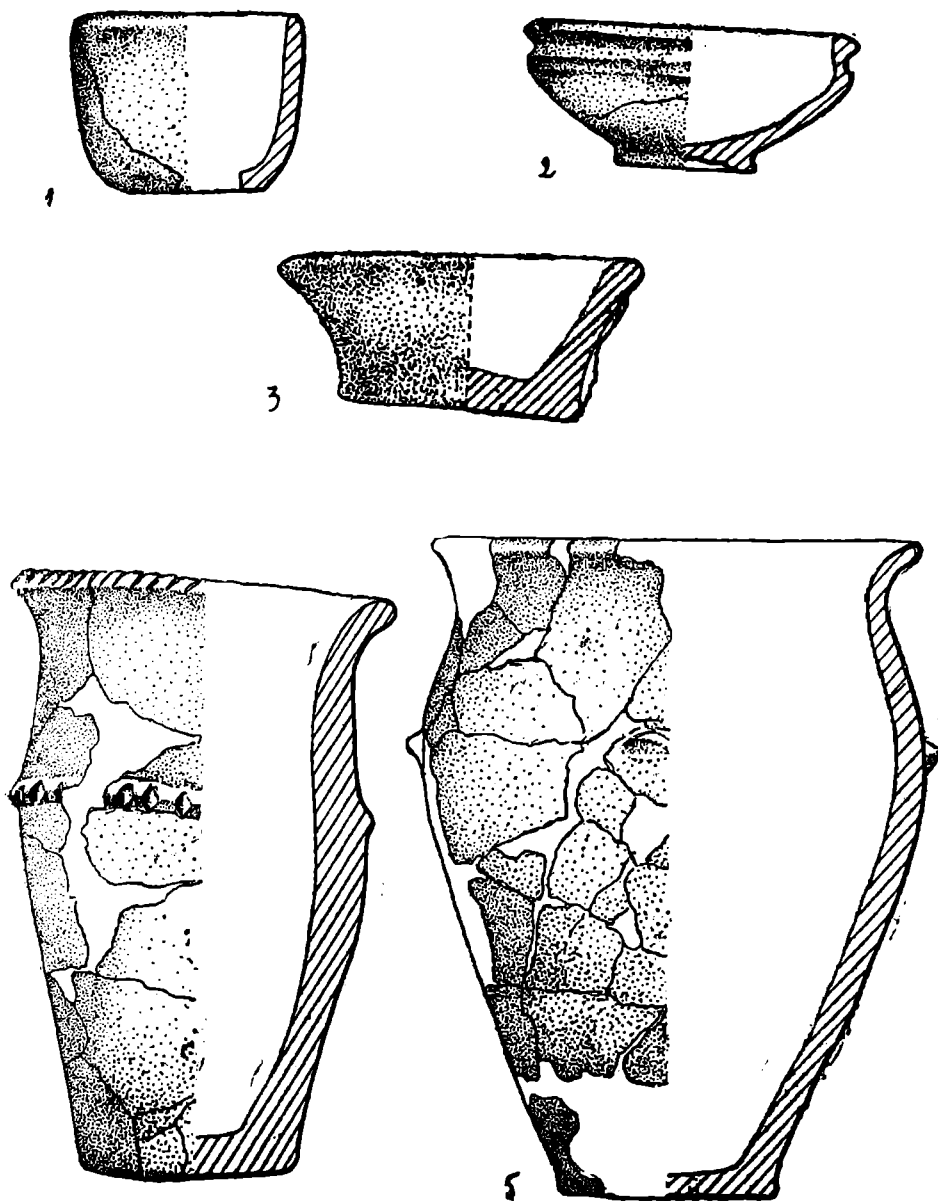

Fig. 4. Vase întregi și fragmentare.

Putem doar să circumscriem prin tatonare, să încercăm să stabilim obiectul modificării încercate prin practicile magice. Calul a pătruns din cultele htonice în cele agrare. Dacă operațiunea ar fi avut în vedere doar fecunditatea recoltelor n-ar fi fost necesară și alăturarea segmentelor umane.

Avea această magie, simpatică se pare, ca scop dobândirea pentru membrii colectivității a forței de a parcurge distanțele precum caii? Calul urma să poarte sufletele ambilor defuncți? Este posibilă de asemeni ca prin această practică magică șamanul să-și fi propus apărarea așezării împotriva unor călăreți.

Prudența științifică ne determină să nu multiplicăm excesiv numărul ipotezelor, sperînd că alte descoperiri asemănătoare vor fi mai utile pentru determinarea finalității unor astfel de practici similare celei atestate la Dumbrava în secolul II e.n.

LA SIGNIFICATION D'UN PETIT COMPLEXE ARCHÉOLOGIQUE
DE L'ÉTABLISSEMENT DACE DE DUMBRAVA
(Commune Ciurea, dep. Iassy)

R é s u m é

Les auteurs présentent un complexe original de l'établissement dace des I—II siècles n.è. de Dumbrava (Ciurea, dep. Iassy).

Dans une fosse située à l'ouest de l'établissement, près d'une demeure (Bd. 1—70), on a trouvé ensemble : morceaux d'âtre, des fragments céramiques des pièces travaillés à la main et à la roue et aussi des os (Fig. 1). Cette découverte serait être inscrite dans la série des fosses de culte, si pour déterminer les os, on n'aurait pas remarqué le fait que les os (le péroné droit, le péroné gauche, le fémur gauche et le tibia droit) ont appartenu à des hommes, deux individus, et aussi aux membres postérieurs d'un cheval.

En rappelant l'enterrement séparé des chevaux ou des parties du corps de ceux-ci, tout comme les chevaux en tant qu'offrande funéraire, les auteurs remarquent le fait qu'on se trouve pour la première fois devant une pareille association des membres inférieures d'homme avec les membres postérieurs de cheval.

Cette association a eu un but magique mais l'objet des modifications essayées peut être seulement supposé. Parmi les hypothèses à l'esprit de la prudence scientifique on rappelle : recevoir des forces similaires aux chevaux ; le cheval porte les âmes des défunct ; défendre l'habitat envers un peuple des chevaliers.